

**АВЕНІР УЙОМОВ:
УКРАИНЦЫ! ПОЧЕМУ ВЫ НЕ РАЗГОВАРИВАЕТЕ НА
УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ?**

Дивлюсь на прикріплене до однієї з інтернет-статей про А. І. Уйомова його фото, можливо, одне з останніх. Він стоїть на вулиці, вдивляючись в нас з часового потойбіччя своїм нелукавим, відкритим, запитуючим, трішки беззахисним поглядом. Я давно помітив, що фотографії мають дивну властивість – схоплюючи начебто просту, «профанну» мить, перетворювати цю мить самим фактом її фіксації на дещо типологічне та узагальнююче. Особливе сприйняття сфотографованих людей виникає тоді, коли ми знаємо, що їх вже немає на цьому світі. І хоча я бачу все ту ж невіддатливу для гребінця майже парубоцьку чуприну, все те ж ігнорування придуманих для конформістів норм «дрес-коду» (строката краватка та сорочка у кліточку), тим не менш «феноменологія» образу тепер вже інша, ніж коли б Авенір Іванович був серед нас. Ті ж самі відчуття виникали, коли я вдивлявся у фотографії Віталія Табачковського та Сергія Кримського – вони в усіх своїх рисочках обличчя поставали не просто як добре знайомі люди, а як люди майже рідні, хоча ні з ними, ні з Авеніром Івановичем особистої дружби у мене не було. Спілкування, більш-менш особистісне, відбувалося під час переїздів на конференції і на самих них, включно із неодмінною заключною частиною симпозіумів (буковально – «бенкетів»).

До речі, спочатку саме деякі нетривіальні обставини цього спілкування, оформлені у вигляді «історико-філософських текстів», що начебто дійшли до нас крізь паморочну далечінь століть, я й хотів надати як «гумористичний додаток» до цих спогадів. Але «ложки до обіду» не вийшло, друковані аркушики з пародійними матеріалами, зачитаними колись під час урочистостей, здається, на сімдесятирічний ювілей А.І. Уйомова, як я не шукав їх, так не знайшлися (вони, за відомим законом, глумливо самі знайдуться, коли ця збірка вже вийде друком).

Спробую деякі з тих потішних імітацій старовинних текстів, в основі яких були реальні події, просто так, для цікавості, відновити по пам'яті. Скажімо, коли група одеситів їхала на конференцію Фонду «Відродження» в Алушту, Авенір Іванович та Микола Савусін змогли купити квитки тільки у плацкартний вагон. Я прийшов зі сво-

їх купейних «розкошів» до них «у гості», і ми разом випили пляшку азербайджанського вина «Агдам», закусивши, логічно міркуючи, цибулиною. Цій знаменній події відповідав такий «фрагмент»:

84. **Византийский аноним** (*Стоитерхос*) II 17, 3 а («Авенирий в Тавриде»). *Во время переездов на многочисленные <...> симпозиумы Авенирий <...> Алустоника и Симферополика* <...> стойко терпел дорожные тяготы и лишения, мог питаться [одной] луковицей в день, запивая ее запонтийским вином в умеренном количестве, делясь и этим скудным провиантом со своими учениками и попутчиками <...> [при этом он] мог спать, не ропща, на боковой полке плацкартного вагона».*

* Неясное место. Возможно, во время пребывания в Тавриде, после того, как он твердо отверг как алогичный массандровский мускат белый красного камня, тогда как многие симпозиумнаты им прельстились, Авенирий за свое мужество получил титул «Алустонский», по имени римской крепости на месте теперешней Алушты. Симферополика – явно поздняя приписка, там не пили.

До речі, примітка «не ропща» цілком правдива: коли я, проконсультувавшись з бригадиром потяга, запропонував Авеніру Івановичу перейти з доплатою у купейний вагон, він відмовився. Показово, що один самодивний київський професор-соціолог, приїхавши в Алушту взагалі без запрошення, м'яко, по-дружньому, але наполегливо вимагав від Наталі В'яткіної як організатора симпозіуму оплатити йому витрати на дорожчий спальний вагон. Думаю, що ця дрібничка все ж багато чого говорить про А. І. Уйомова як людину.

І ще один жарт. Якось, повернувшись з Німеччини, Авенір Іванович із захопленням розповідав, що одна пляшка пива на день вилікувала його від подагри. Ця подія висвітлювалася так:

Пхишер К. *История новой философии: Де Авенир: Его жизнь, сочинения и учение* – М.: Типограф. Амфибрахия Сытника, 1889, 734 с.

(с. 398). *Переехав на лето в Зальцбург, Де Авенир, несмотря на его отвращение к материалистической диалектике, о чем он не уставал возвещать с кафедр всех тех университетов, куда его наперебой приглашали саксонские города, тем не менее, на практике использовал ее довольно сомнительный принцип схождения противоположностей («сродное лечится сродным, а противоположное – противоположным») во избавление от своей подагры. Пользовал его лейб-лекарь курфюрста Лейденского Нафунаил Ахкайн-некляйнерозенблум, давая опробованное в опытах лично на себе, как*

оказалось, решительно целительное снадобье от этой хвори – солодовое баварское пиво на хмеле, которое он получал нарочными прямо из броварни Гроссербирбауха в деревне Гофрторфдорф (ныне – город Шмидтштадт) подле Мюнхена. Свет на этот факт отреагировал сплетнями, распространяемыми на балах, суть которых сводилась к тому, что Де Авенир приехал в германские края пива обильного тут ради, которого во Франции, стране вина, мол, не сыскать, а вовсе не для ознакомления публики со своим общедоступным вариантом курса «Параметрическая общая теория систем для миллионов».

Пригадується ще й така забавна подія, як моє з Авеніром Івановичем знепритомніння від надлишку кисню на Шацьких озерах, куди у вузівський табір вивезли «на природу» учасників чергового всесоюзного симпозіуму в Луцьку. Як тільки ми вийшли з автобусу, ноги наші підкосилися, голова запаморочилася. Допомогли нам турботливі друзі (пам'ятаю лише Євгена Андроса і Миколу Кисельова з Інституту філософії НАН України та автора скандальної Конституції незалежної Уральської Республіки Анатолія Гайду, директора Інституту філософії і права Уральського відділення РАН). Закинувши наші руки собі на плечі, вони підтягнули нас, хитних та обм'яклих, на ліжка у дерев'яний будиночок, дбайливо напнувши під самий ніс сирітські студентські ковдри. Авенір Іванович тут же моментально заснув, як маленька дитина. Щоправда, досить швидко у нас все пройшло, і за годину, адаптувавшись, ми вже сиділи разом з усією великою компанією на березі озера за довгими столами із тазиками золотистих копчених шацьких карасиків. Присутні добродушно кепкували з нас і пропонували піти подихати під вихлопну трубу автобусу, щоб остаточно отямитися. Можливо, тут була й доля правди, тому що на повне киснем волинське повітря так відреагували лише ми, одесити, більш при звичаєні, мабуть, до нашої насиченої шкідливими викидами міської атмосфери. З небаченого приливу сил ми з А. Гайдою та білоруськими філософами, що сяяли братньою любов'ю до всіх громадян СНД, влаштували змагання зі стрибків у довжину з місця, констатувавши, через субстанціалізацію функції, що «стрибуність» наша «вже не та».

У цілому Авенір Іванович до цих жартів ставився поблажливо, хоча він і не був таким «хохмачем», як С. Кримський. Його «сміхова культура» більше схилялася до тихої іронії, ніж до гучного розіграшу. Чого варта, приміром, його притча-приказка: «Водка, водка, царская водка... Выпил – и неприятности». Іноді його іронія була

проявом мудрості, близької до атараксії. На похороні відомого українського патріота, колеги-філософа Михайла Миколайовича Мацюка він, побувши з усіма скорботними на панахиді біля будинку небіжчика на вулиці Довженка, на кладовище не поїхав – сили його були вже не ті. Для того, щоб сісти в машину (я мав відвезти його додому), йому треба було пройти небезпечною через рух автомобілів проїжджою частиною вулиці, оскільки весь тротуар загороджував паркан новобудови. На моє попередження про обережність він без роздумів, знов-таки, з іронічною посмішкою сказав: «А что будет? Ну, отвезут меня вслед за Мацюком...».

Вільний від упереджень, він іронічно, але з нарочито серйозним виглядом, приміром, критикував звичайні методи дослідження космосу, вважаючи, що всі наші космічні апарати – справа витратна та малоефективна: «Краще уколи собі ЛСД, і мандруй далекими світами за мільйони світлових років від нас, куди жоден земний апарат ніколи не добереться». «Доброзичливці» могли б побачити у цьому явну пропаганду наркоманії, попри експериментально доведені досвіди таких мандрів у змінених станах свідомості. Але Авенір Іванович, якби йому це й закинули, таких звинувачень явно не побоявся би, як не оглядався він – людина, котра не розуміла, як це філософія може розвиватися під «мудрим керівництвом» КПРС, і на значно серйозніші звинувачення в «ідеологічних хитаннях».

Іронія А. І. Уймова була подовженням його визначально критичного, антиавторитарного типу мислення. Звітуючи про перебування на Всесвітньому філософському Конгресі, здається, в Монреалі, перед філософською громадськістю Одеси, ще у старому кабінеті кафедри філософії у бібліотечному корпусі університету, він розповідав, як радянська делегація попередньо домовилась задля демонстрації ідеологічної єдності не критикувати один одного, а він цю домовленість порушив. «Я все же покритиковал советскую философию, пересмотрев некоторые свои выкладки» – посміхаючись, заявив Авенір Іванович.

І в цьому був весь він, навіть тоді, коли його, як він думав, друзі, вчинили з ним щось на кшталт аутодафе, після чого Авенір Іванович на багато років залишив університет. На подвійне вкрадливо-езуїтське запитанням одного колеги, котрий якнайкраще відповідає мандельштамівському «Куда как страшно нам с тобой, товарищ большеротый мой, Ох, как крошится наш табак, Щелкунчик, дружок, дурак!»), Уймов, як переказували, відсторонено та спокійно,

майже насміхаючись з тих абсурдних Сатурналій, заявив, що теорія систем вужча за діамат, а не навпаки, на чому він наполягав раніше. Перейшовши на роботу до Інституту проблем ринку (карати більшим філософа такого рівня не наважились, більш того, створили під нього цілий відділ) Авенір Іванович продовжував (попри карнавальне «каяття») розробляти теорію систем, а не офіційну філософію.

Думаю, що мотивом, яким керувався Авенір Іванович, беручи участь у опозиційних рухах кінця доби Перебудови, було як раз бажання назавжди вирішити це питання, щоб ніколи вже жодна офіційна політична ідеологія не втручалася у справу вільного наукового пошуку. Слід сказати, що участь, як тоді говорили, у «неформальних» об'єднаннях громадян була небезпечною. Їх прихильники зазнавали тиску з боку керівництва і партійних організацій установ, де вони працювали, над ними зависала загроза зарахування у «неблагонадійні» з усіма наслідками для кар'єри, роботи, закордонних наукових відряджень тощо. Достатньо сказати, що кореспондент «Чорноморської комуни» Г. Пронін, який просто об'єктивно виклав зміст обговорення програми Народного Руху за перебудову (№ від 12.04.1989 р.) на методологічному семінарі Фізико-хімічного інституту ім. О. В. Богатського, зокрема, мої думки про конституційність Руху і про неприпустимість реагування на прагнення громадян створювати легальні організації грубим тиском і заборонами, ледь не поплатився за це своєю посадою. Тепер навіть важко уявити собі, щоб хтось таку основоположну громадянську свободу став би заперечувати, чинити їй перешкоди чи забороняти, і в тому, що це так, є частка зусиль Авеніра Івановича, котрий стояв у витоків одеського Руху.

Історія створення одеської організації Народного Руху України з роками обросла легендами, багато чого призабулося, багато чого зараз свідомо викривляється. Нашадки компартійної міської та обласних влади, котрі в свій час робили все, щоб в Одесі Руху не виникло (справа дійшла до створення «альтернативного», цілком підконтрольного компартії штучного клону цієї організації) додумались до того, що, відзначаючи двадцятиріччя Руху в Одесі, вони навіть не запросили на урочистості його фундаторів та активних учасників. Принаймні, ні ті з перших семи співголів організації, утвореної у Кишиневі, що могли б взяти участь у святкуванні (Євген Акимович, Леонід Курчиков, Авенір Уйомов), ні її пізніші керівники (серед яких, пробачте, але не можу не згадати, був і я, як багаторічний член Крайового Проводу та делегат трьох з'їздів), запрошення не

отримали. Воїстину, як колись, зітхнувши, сказав Авенір Іванович, «Чудище обло, огромно, стозевно...». Під українським прапором і гербом, старі номенклатурники, для яких влада – це ситна кормушка, успішно пристосувались і до нових умов, втім, проявляючи час від часу, як у випадку із святкуванням ювілею Руху, апаратну дубовість, невикорінний авторитаризм, глибоку неповагу до людей та повне нерозуміння свого реального статусу народних наймитів.

Народний Рух, з яким спочатку антиукраїнська влада нічого не могли зробити, поступово, і не без допомоги деяких валленродистів, серед яких був і відомий в Одесі його, разом з Є. Акимовичем, співголова, прізвище якого не варте згадки, згодом перестав бути значущою політичною силою. Інакше, як показує досвід польської «Солідарності» чи литовського «Саюдісу», і статися не могло – занадто широким було соціальне підґрунтя цієї колись єдиної і солідарної опозиційної сили. Але й тоді, коли Рух залишили російськоорієнтовані демократи, Авенір Іванович його не зрікся, навпаки, завжди, навіть у найгірші часи його існування, підкреслював свою приналежність до нього, але сам Рух, на жаль, явно видохся, вичерпав себе та втратив підтримку народу, який у своїх симпатіях переорієнтувався на вужчі, не масові, але цілком сформовані політичні партії.

Коли мова пішла про квоту від НРУ в органах місцевого самоврядування – (зокрема, один із заступників мерів міст мав був призначатися від Руху) на поверхню відразу ж спливли до цього непримітні людські, для яких дана громадська організація була засобом для досягнення власних кар'єрних цілей. З Руху почали витискуватися ті його члени, які мали самостійну думку, могли перечити та протидіяти керівнику з авторитарними замашками. Так, під час однієї з виборчих компаній мене з Є. Акимовичем той самий, вже одноосібний, керівник виключив з Руху, роздзвонивши про це у всіх газетах. Наш рейтинг в округах відразу впав, і багато хто з симпатиків Руху за нас вже не голосував. Про це розповідали мені виборці – робітники Ізмаїльського судноремонтного заводу № 99. У такий спосіб, фактично, ця політична сила свідомо та керовано нищилась.

Один студент, член дискусійного клубу, що його Авенір Іванович вів у Одеському університеті, пригадує у своєму блозі думку Вчителя про те, що задля повалення комунізму варто об'єднатися з будь-яким союзником. Сам же цей хлопець запально це оспорював, твердячи, що якщо виганяєш Астарота за допомогою Вельзевула, то хтось з них з тобою залишиться. Під Вельзевулом він, очевидно, ро-

зумів Рух, вірніше, його національно-демократичне крило. Наскільки абсурдною є така постановка питання, стає зрозумілим хоча б з того, що НРУ на той час був єдиною демократичною силою, здатною мирно змінити дійсно сатанинський радянський посттоталітарний політичний лад, вже не такий страшний, як у 1930-ті роки, але, тим не менш, так само злочинний (достатньо згадати, що Василь Стус загинув у 1985-му, вже за М. Горбачова, а у Вільнюсі ще у 1991 році мирні демонстранти погибали від куль та саперних лопаток). З ким і як мав «об'єднуватися» Авенір Іванович, як не з цією спочатку насправді загальнонародною і єдиною гостро опозиційно налаштованою організацією?

Як і більшість російських удаваних «демократів», цей студент, за великим рахунком, є виплодком тоталітарної системи, продуктом маніпулювання свідомістю. Він хотів би, щоб демократичні перетворення в Україні відбувалися поза національним звільненням. Таке розщеплення свідомості, коли демократію відривають від національних прав та свобод, є типовою шовіністичною соціопатією. Важко уявити собі такі «народну» політичну систему, де б деукраїнізація життя в Україні і надалі подовжувалась, коли українцям забороняли б говорити, писати, читати, вчитись і видавати книжки рідною мовою, їхню історію офіційно висвітлювали з позицій сусідньої держави, а прагнення створити національну церкву виставляли (попри самозванство Московської патріархії, яку християнський світ не визнавав сто сорок років) як церковний розкол. Ця хвороблива свідомість живиться українофобією, не розуміючи того, що народу без національності (принаймні, політичної) не існує. Тому і народна влада, демократія, має бути національною. Велика історична заслуга Руху та його засновників, у тому числі А. І. Уймова, полягає в тому, що він поєднав ці два напрямки політичного устрою країни, добившись, щоб засадничими принципами Конституції незалежної Україні були національно-демократична та націонал-соціальна ідеї (за Основним законом Україна – національна та соціальна держава).

Цей колишній учень-нездара, що так не зміг зрозуміти велику душу і правдиво демократичну вдачу свого Вчителя, пояснює його відхід від активної роботи у Русі тим, що А. І. Уймов начебто не зміг бути в одній організації з «націоналістами». Але це не так. Як на мене, основна причина, за якою А. І. Уймов припинив працювати у рухівській організації, полягала в тому, що він пішов у Рух заради зламу системи компартійного адміністративного втручання в науку,

і коли той у перші роки свого існування це завдання в цілому виконав, брати участь у роботі вже деградованої протопартії він ніякого бажання не мав.

Насправді, важко уявити, щоб Авенір Іванович активно працював у такій організації, керівник якої змістом її діяльності зробив інтриганство, кар'єризм та сервілізм. Зрозуміло, чому цього «керманіча» навіть комуністична влада ніколи не шельмувала, тоді як А. І. Уйомов ставав об'єктом огульної прилюдної, якщо так можна сказати, «критики». Так, на стадіоні «Динамо» під час спільного мітингу двох антагоністичних сил від влади виступав один дуже далекий від порядності та від філософії вузівський викладач, котрий, зовсім не відаючи, що таке творча наукова праця, «припечатав» Авеніра Івановича рідкісним за своїм хамством і невіглаством гучномовним викриком на весь стадіон: «Профессор Уёмов в своей жизни ни одного дня не работал».

На відміну від переважної більшості російських демократів, Авенір Іванович як росіянин за народженням та за культурою, на націоналістичній «українській проблемі» не «закінчувався». Він на ділі дотримувався принципу В. І. Вернадського, який радив росіянам ще у 1902 році «прийняти українців як українців», а не прагнути весь час їх асимілювати. Щира любов до України і повага до українців, розуміння всіх наших проблем, включно з мовним питанням, концентровано втілилася у одному-єдиному його запитанні-вимозі, емоційно-напружено, з якимось «недоумением» щиросердно вимовленому колись мені: «Украинцы! Почему вы не разговариваете на украинском языке?»

Будемо, обов'язково будемо розмовляти, Авеніре Івановичу!

Леоненко Л. Л.

О НЕКОТОРЫХ ВОПРОСАХ ТЕОРИИ АНАЛОГИЙ А. И. УЁМОВА

Современные «общие» теории аналогии можно в нулевом приближении разделить на две группы. Теории первой группы предлагают *классификации аналогий по их структурам*, причем обосновывается или предполагается их общность в том или ином смысле. Каждому типу аналогии в такой классификации отвечает особая процедура *Ср* сравнения модели и прототипа аналогии. Затем пытаются сформулировать условия, повышающие правоту вывода